

Kosztolányi Mária levelei Kosztolányi Dezsőnének

(Részletek. *Forrás:* MTA Könyvtár Kézirattára)

Ms4635/319. Szabadka, 1914. nov. 21.

„Szivecském nekem szükségem volna egy magyar leány öltözetre. Ugyanis egy itteni nőegylet rendez jótékony báli előadást melyben én is részt veszek így szükségem volna magyar ruhára. Én úgy emlékszem, hogy Neked van fön a padláson sok ruhád (szinpadi) s azok közt lehet hogy lenne egy magyar leány ruha. [...] hamarosan nov. 30án lesz az előadás. Ha esetleg Neked nincs úgy majd kérek itt valamilyen színésznőtől. Nincs kedvem most költeni ilyen alkalmi ruhára.”

Ms4635/321. Szabadka, 1915. máj. 12.

„Diduska ne légy ideges hanem szépen dajkáld kicsi fiacskádat még büszke leszel egykor rá. Úgy megszerettem én is pedig még mind össze 3 hetes, hát hogy fogunk érte veszekedni, ha már beszélni és szeretni tud. – Mikor kaptatok Árpikától lapot? [...] Irja, hogy nagyon boldog lesz ha Didus fel keresi. Mikor még hozzá?”

Ms4635/323. Szabadka, 1915. szept. 22. [A tátraszéplaki szanatóriumba címezve]

„Nagyon örvendtünk ma Didus kártyájának, melyben írja, hogy a kis Ádám szépen erősödik jó kedvű eleven egy cseppet se ártott neki az elválásztás. Többek közt írja Didus, hogy édes anyád milyen jó önfeláldozóan gondozza a csöp kis emberkét. Anyika még most is sajnálja, hogy nem bírta itt tartani a babát, de pihenés kellett és kell Anyikának.”

Ms4635/324. Szabadka, 1915. nov. 12. [A tátraszéplaki szanatóriumba címezve]

„Nagyon köszönöm a gratulációt! – Még csak papíron értesültem a kitüntetésről, de azt hiszem, karácsonyra meg jön az érem is. Ugyan én nem sokat törődöm vele, az én jutalmam, de igazi jutalmam az lesz, ha Árpika szerencsésen haza jön! [...] Aggódok miattad Ilonkám, hogy még mindég fekszel és lázad van. Bizonyos, hogy van lázad? Vagy csak Te szugerárod? Én azt hiszem, hogy kicsit képzeld is, Ilonkám már úgy mint Te szoktál.”

Ms4635/325. Szabadka, 1915. dec. 10.

„Délutánonkint a német nyelvvel foglalkozom. Szorgalmasan tanulgatok – nagyon szeretnék német könyveket olvasgatni. [...] Majd ha haza jössz megmutatom a jegyzetemet. Minden nap 10-15 egyszerű mondatot írok németül [...] Anyika javítja ki a rosszul irt mondatokat. [...] Gyere nézzd meg a kismamát, milyen jó kellemes szóbát rendeztünk be a számára. A fürdőszobát át alakítottuk neki elhoztuk most őt hozzánk. [...] Wilhelm szerint a végelgyengülés a nagymama betegsége. [...] Küldjétek el a baba fényképét nagyapuska nagyon várja már [...] Az íróasztala fölé fogja akasztani a legdrágább gyereknek a képét. [...] Sokat dolgozik e Didus. Képelem most jön a karácsony szegény fiú agyon dolgozza magát. [...] Árpika se jön haza ma írta, hogy nem jöhet onnan el. [...] Reméljük, hogy nem sókára haza jön Árpika, – hogy itt lesz a boldog béke nap.”

Ms4635/326. Szabadka, 1916. jan. 21.

„Ilonkám mi van a manduláiddal kint vannak e. Okos dolog volt kivétni. Tegnap este voltunk színházba Brody Sándor darabját adták. »Lyon Leat«. Apuska is volt. A darabról a véleménye csak ennyi: »Beteg agyú ember szerzeménye köpedelem.« – Szidta az öreg a modern darabokat stb. Én se tartom kiváló jónak. Az előadás meg igazán botrányos volt ha látad volna Ilonkám nem boszankodnál hanem kitünően mulatnál anyira rossz az előadás. Igazi háborus előadások – 10 12 színész van mind össze itt.”

Ms4635/327. Szabadka, 1935. nov. 14.

„gratulálok a mi nap a Rádióba tartott felolvasásodhoz. Mind a két novellád nagyon tetszett. [...] Sokszor fáradtság vesz rajtam erőt. Ez a sok panaszos tünetek Árpí és más orvosok szerint a méh és pete idő előtti eltávolítása miatt van. [Árpí gyerekeiről ír] [...] A Vera meg édes, bájos kis kölyök éppen úgy beszél mint mikor te a kis Ilonkát játszod, sokszor szeretjük Anyikával, hogy Ő utánozza a kis Ilonkát. [...] Még Ádámot se láttam két év óta. Beszélj meg Didussal és jöjjetek el.”

Ms4635/330. Szabadka, 1937. okt. 14.

„Édes Manyi!

Multkor jelezte Anyika, hogy hosszabb levelet küldök és ebben beszámolok Neked drága, jó Diduskánk műveinek mennyi előfizetőt sikerült szereznünk. Két hónapi nehéz, fáradtságos munka sok utazgatás mellett a köv jegyzéseket kaptuk: Suboticán 232 sorozat Ujvidéken 62, Nagybecskerekén 41 Zombor 45 Apatin 13 Bezdán 13 Zenta: 20 Óbecse 16 összesen 467 sorozatot. Ebből Révaiék szerint 40 visszarendelte úgy, hogy összesen van 424 rendelés. Én ugyan kevesebb visszarendelést tudok. Tudod édes Manyikám, hogy az akció kezdetén Neked Lantos v. igazgató úgy mondotta hogy én 30% kapnék. Én az első levél váltás után megállapodtam abban, hogy nekem 50% adnak. Így is kezdtem meg az általuk be küldött <hogy> akvizitőrjűkkel Borda Egonnéval. Közbe bejött Lantos ig. és az én megállapított 50% jutalékomat leszállította Belementem ebbe, mert gondoltam így is jut egy kevés mégis több mint semmi. Mondom bele mentem a redukálásba, de arról nem tettem említést, hogy nekem az itteni Minervánál (Fenyveséknél) kell forgalmi, jutalék és bármi adót fizetni. Révayék eleinte ezt megfizették, de most a munka végén levonták. A vidékre való utazgatás szálloda étterem stb jó összegbe került. Multkor is irtam Vári igazgatónak és kértem, hogy ők fizessék az adót, de tőle elutasító választ kaptam. Most még azt írta, hogy a még nekem járó 4000 Dinárt csak akkor kapom meg ha minden megrendelő kezébe veszi a könyveket. Ma írtam újból Várinak és kértem, hogy a visszatartott pénzből legalább felét 2000 Dinárt utaltasson át. Drága Manyikám ha nem kellemetlen Neked úgy menj el Révaiékhoz és beszélj Várral szólj az érdekembe. Mond meg nekik hogy ha én nem kapcsolodom bele ebben az akcióba akkor Bordáné még az előjegyzések felét se érhetne volna el Suboticán. Említsd meg Várinak, hogy én nem vagyok az ő alkalmazottjuk, hogy 25% visszatartsanak nekem. Csak drága Didének munkáit terjesztettem, és ennek elég becsületesen eleget is tettem. Még mindig szedek előfizetőket itt is és holnap utazom a közeli falvakba még ott is próbálok szerencsét. Édes Manyikám intézd úgy, ahogy te jónak látod. – Vagy elég ha levélben intézem el? Didénk életrajzával mi van? Bizonyosan már jön is az újságban. Manyikám <írj> írj Fenyves Erzsinek és állapodj te meg a megfelelő honoráriumba. Ugy látom barátunk Munk se mer tárgyalni vele erről. Már többször szoltam Arturnak és mindig talált valami kifogást, hogy ezért meg ezért nem szolt F. Erzsinek. Fenyves Erzsí valószínűleg azt fogja neked mondani, hogy most van nekünk pénzünk. Te mond neki, hogy azt a pénzt nem Fenyveséktől kaptuk mi és én dolgoztam azért sőt nekik is jut néhány 1000 Dinár. Te mennyit kapsz a könyvekből. Remélem neked is juttatnak Révaiék legalább 10%-ot. Kérj is tőlük Manyikám.

Révaiék legalább 25.000 pengőt kapnak, ebből kell, hogy kapj Manyikám! Egyben megkérlek Anyika és mindegyikünk nevében, hogy halottak napjára tégy a mi nevünkbe is pár szál virágot drága Didénk sírjára. Sajnos mi nem mehetünk a sírjához csak itthon gyűjtünk mécesst így imádkozunk az ő édes, jóságos lelkéért. Mi van Ádámmal készül e a doktorátusra. Évit látod e? Mond haragszom, hogy nem ír! Irj Manyikám Csókol Marcsa”

Ms4635/331. Szabadka, 1937. nov. 3.

„pár magyar lakta helyre elmegyek talán még sikerül pár üzletet csinálni. Itt már Szabadkán nem igen lehet, itt már általános az a vélemény, hogy legtöbbet kap a Révaiék ügynökük és legkevesebbet az öszvegy. – Sokan ezért is küldték vissza a könyveket. – Bizony nekem is nagyon sok elment utazgatásra. [...] És a pénzem jórésze még Révaiéknál van, kik a könyvek átvétele után fognak kielégíteni, - így csak annyi pénzt kaptam mennyi az utazásra szükséges. [...] minden ruhám tönkre ment, most nem is tudom, hogy melyiket pótoljam [...] Most már, hogy letesszük a gyászt (drága Didénkért) kell kalap is, meg egy pár világos dolog. [...] Ma volt az itteni Teréz templomba gyászmise Didéért sokan eljöttek kik őt szerették. – Rád is gondoltam, hogy talán te is mondattál érte misét. Ott a mise valószínűleg a Kris[z]tina templomba volt, ahol tavaly imádkoztunk az ő jóságos lelké[é]rt. [...] Manyikám Munk ma mondotta, hogy beszélt Fenyves Erzsivel a köv. [?] A novelláidra nem „reflektál” mert itt Görög Ilonát nem ismerik. Az életrajzot egyideűleg akarja közölni a Budapestivel, ezt hangoztatta Munknak. Az érte járó tisztelet díjat majd akkor szabja meg ha látja milyen terjedelmű egy közlés. Hiába Erzs meg éri a pénzt. Mi van az életrajzzal közölhető e már? Irj róla! Nagyon bánt, hogy Révaiék még a kötést is veled fizetetik meg. Ez ellen kellene tenni. – Te olyan ügyes vagy intézd el velük ezt. [...] úgy tervezzük hogy májusba megyünk föl, első utunk a temetőbe lesz már mind ketten vagyunk a sírját látni. Van e siremléke? Szép volt e halottak napján? – Gondolatba nálad voltunk.”

Ms4635/333. Szabadka, 1941. ápr. 28.

„Édes Ilonkám! Sok szenvedés és aggodalom után most boldogan irok és hálát adok a jóságos Istennek, hogy magyarok lettünk! Szabadkán magyar zászló leng. A mi házunkon is 5 méter hosszú, melyet nagyszombat hajnalán reggel 3 órakor tüztem ki. [...] három ízben Anyikával együtt csetnik golyó záporba kerültünk. Most egy hét óta nincs semmi rend zavarás, csak a hídon nem birunk menni, mert az romokba hever úgy szintén a párhuzamos út is.”

Ms4635/334. [Szabadka], 1948. aug. 14.

„sok dolgom volt elintézni drága, Anyika halála óta. Ugyanis törvény jött, hogy azok a leányok, kik nem mentek férhez és betöltötték 40 élet évüket azoknak jár nyugdíj. – Így ebbe az ügybe szalladgáltam. [...] Így most itthon maradok a házamba. Úgy van tervbe véve, hogy Áрпи két leánya itt jár felsőbb iskolába. [...] [leírja Anyika halálát részletezve, hogy a végén már ő ápolta, Munk és Áрпи kezelték, bélvérzése volt stb. temetés – Bajai úti temető, a kisfiát rátemették.] Nem búcsúztatta senki. Nem tudom a Rádió nem emlékezett meg róla, nem mondták be, hogy Kosztolányi Dezső édes anyja meghalt. – Te nem közölted a Rádióval? Vagy most halál hirt nem közvetítenek? [...] Ilonám mit tudsz Vidéky Juliskáról? Küldöttem gyászlapot, de nem kaptam tőle értesítést ép úgy Brenner Dezsőtől se. [...] Sok szeretettel, és ne hadj el, mert nagyon egyedül vagyok.”

Ms4635/336. [Szabadka], 1949. szept. 21.

„Megkaptam lapodat, melyet Évikével együtt irtatok. Köszönöm én is a névnapomra küldött

jókívánságot. Csodálkoztam, hogy Ádám nem irt, már évek óta mindig küld üdvözetet. Mi van Ádámmal nincs otthon vagy sok a dolga? Árpiek Abbáziába vannak Teri is. [...] Ügyes szép nagy lány lett Veronkából. Tücsike a fényképészetet tanulja nagy kedvel és ügyességgel. Jó keze van szépen rajzol, mit ott érvényesíthet.”

Ms4635/337. [Szabadka, dátum nélkül]

„Mint minden évben, így most is megemlékszem névnapodról. [...] Árpi egészsége lassan kezd helyre állni. Bizony nagyon megijedtem, mert nagyon komoly beteg volt az itteni korhási főorvos alig hitte, hogy felgyógyul. Most várjuk Veronkánál a kis babát, aki azt hiszem hamarosan itt lesz. Tücsike itt van nálam, dolgozik a korházba. Nekem a fogaim már rendbe vannak, de csak a felső fogak az alsó fogaim még tűrhetők, hanem sokat szenvedek a reomás lábammal van nap mikor alig tudok menni [...] nem panaszkodom van sok kézimunka rendelés, csak most már a szemem miatt lasabban tudom csinálni. Operálni még mindig nem lehet várni kell vele.”

Ms4635/338. Szabadka, 1957. máj. 14.

„Édes Ilonám!

Már vagy másfél év óta elmaradt részemről a szokásos karácsonyi, újévi, név és születésnap üdvözetek. És ez mind azért volt és van mert a szememet most egy éve operálták, szürke hájoggal. Így a jobb szememmel szemüveggel (12 dipotrias) jól látok. Szeptemberben a bal szememen keletkezett a szürke hájog nevezett (glaukoma) zöld hájog ezt is meg megoperálták. De a szürke hájog még nem volt elég érett így annak operációja most lehetséges. Igen de honnan vegyem elő a pénzt.

Mert azt amit Tőled kaptam a fogaim rendbehozása és a szem operációja fel emésztette. Nagy gondba voltam, es ekkor jött egy segítő kéz.

Ugyanis Dr. Letmanjyi István, ki Szarajevóban gyógyszerész ez lefordította szerb nyelvre Dide »Pacsirta« című regényét. Most szeretné Letmányi kiadni, természetes a Te és Ádám engedélye kell.

Édes Ilonám, itt küldöm a meghatalmazást légy szives ird alá Te is, Ádám is. A szöveg ugyan az mint az ujvidéki megjelent »Pacsirta« könyv. Kiadásánál be kapott összeget a Te határozatod szerint osztanánk fel, lehet mint Ádám írta eljöttek akkor meg ittelhasználjátok, vagy más megoldást találnánk ki. Kérlek édes Ilonám es Ádám, irjátok alá és küldjétek el cimemre én továbbítom Szarajevoba. Segítsetek rajtam, hogy a fájo rossz szememet megoperált[at]hassam.

Válaszod várja csokollak fiaddal: Marcsa”

Ms4635/339. Szabadka, 1958. jan. 25.

„E hó 23-án kaptam meg leveled. Rögtön utána nézetem a kért dolgoknak. – A felsorolt nevek között csak Soksics József jöhet számításba. Ezt fel is kerestem. Ő megszerzi Didus diák kori dolgait. Le másoltatja, ha nem fénykép azt is megszerzi. Nagyon kért, ha jössz hozál Didétől egy kéziratott ez az ő muzeumjába helyezi. [...] Én most 1 vagy 2 hétre kimegyek Árpiekhoz. Most 2 hétig nem vizsgálják a szemem, melyet sajnos újra kell operálni. A zöld hályogot le operálták, de keletkezett rajta szürke hályog. Azért nem látok rajta a világosságon kívül semmit. [...] Kérlek édes Ilonám ird meg mikor jöttök. Ha hamarosan úgy a levelet küld Árpi címére Kaniža Titova ulica 19. Végre 14 év után láthatjuk egymást Ádámot is.”

Ms4635/340. Szabadka, 1958. márc. 15.

„Soksics Józsefnek irtam és beszéltem is vele a Didus versei miatt. Sajnos az „Aranykönyvet” a

könyvtárból valaki ki vitte és még mindig nem került vissza. Soksics ígerte, hogy le másoltatja a dolgokat és elküldi neked.”

Ms4635/341. Szabadka, 1958. márc. 30.

„Azt hiszem megkaptad mind két lapom, melyekbe irtam Didus ifjú kori munkáiról. Sajnos az önképző kör »Arany könyve« ezt a könyvtárból valaki kivitte és még a mai napig se került vissza. Soksics József biztat, hogy hamarosan meglesz. Megkértem őt, hogy akkor rögtön másoltassa le és azonnal küldje el Neked. A lapon megírtam, hogy húsvét után kell a szememet megoperálni. Tegnap érdeklődtem, hogy menyibe kerül az operáció. *Válasz.* Az operáció díjtalan, csak a kórházi napi ellátást kell fizetni. Ez naponta 1100 azaz ezerszáz dinár a bent tartózkodás 18 nap. Most arra kérlek édes Ilon, hogy tudnál e részemre juttatni, vagy akkor ha itt vagy?, akkor adnál pénzt. A másik operációt a tőled kapott pénzből fedeztem. Most nincs semmim mit el tudnék adni hogy tudnám a kórházi költséget fizetni. Így csak hozzád fordulok, tudom, hogy szeretsz és segítesz rajtam. Mikor jöttök? Kész e az útlevel?”

Ms4635/342. Szabadka, 1958. ápr. 14.

„Édes Ilon! Ma kaptam meg a Didus Aranykönyvében lévő verseit. Próza az nincs. Sietve küldöm, mert most megyek a kórházba szemoperációra.”

Ms4635/343. Szabadka, 1960. szept. 16.

„az utóbbi időben kissé rosszul érzem magam, és vannak napok, amikor jóformán semmit sem tudok csinálni. A fekvés jót tesz, csak hát – gondolhatod – nincs türelmem állandóan az ágyat nyomni. Többféle orvosságot szedek, rendszeresen járok orvoshoz. Árpi is kezel, de az itteni orvosok is. Érszükülem van, és bizony mikor egészen váratlanul jelentkeznek, nagyon-nagyon rosszul érzem magam: szédülök és epét hányok. Ha ehhez még hozzáveszed azt is, hogy gyöngén látok, akkor elképzeld, hogyan mulnak napjaim és bizony ugyancsak sivarak. [...] hogyan él Ádám, hogyan találta föl magát az új környezetben. Irma is járt Bécsben, de hát nem tudta fölkeresni, mert nem tudjuk a címét. [...] Árpi is, én is írnék Neked. [...] A napokban fölkeresett a 7 NAP című hetilap munkatársa és említette, hogy mielőbb föl kellene vened annak az irásnak a tiszteletdíját, amelyet Didé születésének 75. évfordulója alkalmából közöltek. Mivel a tartozást nem vihetik át egyik évről a másikra, és mert Te az idén bizonyára nem jössz Szabadkára, arra kérlek, hogy küldjél egy fölhatalmazást, amelynek alapján aztán én fölvehetném azt a körülbelül négyezer dinárt. Ezt az összeget bármikor megkaphatod tőlem [zöld tintás javítással], ha eljössz, viszont – azt hiszem – semmi értelme [zöld tintás javítással], hogy elveszen. [...] Árpi gyakran följön Szabadkára, hogy lássa az unokákat, bár mindkevésbé lát és valószínűleg rövidesen meg is operálják a szemét. Tücsi dolgozok [!], Pista is. [...] március 28-án zsúfolásig megtelt a színház nagyterme mindazokkal, akik eljöttek a [zöld tintás beszúrás] szegény Dide születésének évfordulója alkalmából rendezett estre. [...] Árpi irását Vera olvasta föl és szünni nem akaró tapsot kapott. [...] Sokszor eszembe jut Mádi tragédiája. Szörnyű lehetett! Ki gondolta volna, hogy<an> [zöld tintás javítással] ilyen tragikusan fejezi be az életét.”

Ms4635/345. Szabadka, 1965. jan. 12.

„Most Ilonám a betegségem miatt kénytelen vagyok tőled segítséget kérni. Edig Árpi bátyám látott el mindennel. [...] Most se kérnék tőled segítséget, ha nem kelene a kórházi költséget kifizetni

Juniusba operálták le a jobb mellemet rák miatt, és most küldték ki a kórházi számlát ameyet ki kel fizetni mire betegségélyező biztosítás [?] nincs. Ha ezt hamarosan ki nem fizetem *vége hajtanak*, ingóságaim nem fedezik a költséget. [...] Kérlek segits rajtam. Úgy tudom, hogy van pénzed letétbe ezt csak meghatalmazással nekem juttasd ki légy szives. A kórházi költség: 144.000 dinár.”

Ms4635/347. Szabadka, [dátum nélkül, 1936 vagy 1937]

„Már egy hete, hogy munkába vagyunk. Révaiék küldöttek egy nagyon kedves bájos nőt ki nagy nagy gyakorlattal kezeli az ügyet. Egy hete járjuk az ismerős – és ismeretlen helyeket eddig 100 aláírásunk van. Hétfőn érkezik Lantos. Munk úgy tudom még nem beszélt F[enyves]nével, mert most *őnagysága* külföldön van.”

Ms4635/348. Szabadka, [1937]. nov. 4.

„Most nov. 3 án úgy látszik drága Diduskánk évfordulóján sokat gondolkodott szegény Nagyanya fiára és kis szivizgalom keletkezett nála. Mondhatom Ilonkám hogy sokat bajlódom drága Nagyanyával, amellet nem kapok se húst, se zsírt, így főzni alig lehet. [...] Én még éjjel 12 óraker is kötök nem villanynál, hanem petroleum lámpa mellett. Eszembe van mikor 9 óraker este meggyújtom drága Dide szép verse: »*Lámpafény*«. Élünk Ilonkám nagyon nehezen. Gondolj ránk és írj”

Ms4635/348. Szabadka, [1949].

„Édes, jó Ilon!

Leveledre válaszom azért késett, mert utána jártam a pénz átutalásának. Magával az itteni: »Narodna« bank igazgatójával beszéltem ki a köv. mondotta: »A mai időbe semmi pénzt át utalni nem lehet Beograd nem engedélyez, sőt szigorú parancsuk van erre nézve külföldi bankoknak is.« Csodálkozom (mondotta az igazgató) hogy akihez fordultál ilyen absurdumot állított, hogy a felhatalmazást te meg kapod a m[agyar]. nemzeti Banktól, a dinár átutalására, a jugosláv banktól. Így legjobb lesz ha megadod az engedélyt Dide »Pacsirta« regényének a kiadásaira. Köszönöm jóságod, hogy nekem juttatnál pénzt. Erre igazán nagy szükségem van. Most a felső fogaimat mind ki kellett húzni. Így fog betétet kell csinálni, hogy tudjak rendesen beszélni és enni. Aztán következik a szem operáció. Már csak azt látom, hogy világos van, de a szemorvosom ki, drága anyikát is kezelte még a hályogot nem találja elég érettnak. Így várni kell vele. Aztán még egy kellemetlenség ér. A szörnyű télen. Bütyköm megfagyott kigenyet miáltal jóval nagyobb lett mint volt (Pedig akkor is elég nagy volt.) Nagyon fáj ha cipőbe vagyok és ha megyek. Úgy, hogy ezt is meg kellene operálni. Ruháim, fehérnémű is elszakadtak. – Így nagy szükségem lenne pénzre. Azért kérlek küld el az engedélyt a könyv kiadására és küldjél meghatalmazást, hogy az én javamra le mondasz a pénzről. Itt semmi kijátszás nincs. Inkább én kapjam meg az összeget, mint Beogradba maradjon örökre a pénz. Ádámot is kérem segítsen rajtam adja bele egyezését. Csókollak mind ketőtöket.
Marcsa.”